

Semih SARIGÜL *

KENTİ ÇEVİRMEK: KADIKÖY VE MODA'NIN ÇEVİRİ BÖLGELERİ OLARAK OKUNMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZET

Kentler ve edebi eserler arasındaki ilişki, edebiyat alanında sıkça irdelenen konulardandır. Çeviribilimde ise kentin bir eserdeki yansımaları, o kentin yazar tarafından bir metin gibi çevrilmesi şeklinde görülmüştür. Bu kuramsal bakış açısıyla yola çıkan mevcut çalışma, Anais M. Martin'in *İstanbulum* dizisi kapsamında yazdığı *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda* adlı eserde Kadıköy ve Moda'yı nasıl yorumladığına odaklanmaktadır. Çalışmada kuramsal çerçeve olarak Cronin ve Simon'ın çeviri bölgesi, Pym'in kültürel çeviri ve Tymoczko'nun çevirinin metonimik yönü kavramlarından yararlanılmıştır. Bu bağlamda Kadıköy ve Moda yazarın çeviri bölgeleri, görsel birer metin sunan bu iki bölgenin yazarın kitabına aktarılması da göstergelerarası bir kent çevirisi olarak kabul edilmiştir. Daha sonra ise Martin'in Kadıköy ve Moda'nın geçmişten bugüne yolculuğu için değerlendirmeleri doğal alanlar, alışveriş, tarihi yapılar ve çokkültürlülük olmak üzere dört tema altında çözümlenmiştir. Çalışmanın sonuçları, yazarın kitapta Kadıköy'deki görsel metnin kentsel dönüşüm yoluyla değişimine getirdiği eleştirilerin ilçenin "yanlış" kültürel çevirisine yöneltilmiş bir çeviri eleştirisi olarak nitelendirilebileceğini göstermiştir. Aynı şekilde, Moda'nın adı geçen dört temada Kadıköy'le olumlu anlamdaki farklarını kanıtlamak için verilen örneklerin de yazarın yaşadığı semtin göstergelerarası bir çevirisini sunması olarak okunabileceği gözlemlenmiştir. Bu çözümlemeler, yazarın kendisini de bir parçası olarak gördüğü çokkültürlü toplum yapısını kenti "eleştirirken" ve "çevirirken" temel bir ölçüt olarak algıladığını ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: kent çevirisi, çeviri bölgesi, çevirinin metonimik yönü, kültürel çeviri, göstergelerarası çeviri

TRANSLATING THE CITY: AN ANALYSIS OF READING KADIKÖY AND MODA AS TRANSLATION SITES

ABSTRACT

The relationship between cities and literary works is a common topic in literature. Translation studies view the reflections of a city on a work as the writer's translation of that city. Based on this theoretical viewpoint, this study examines how Anais M. Martin interprets Kadıköy and Moda in her book *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda* in *İstanbulum* series. It benefits theoretically from Cronin and Simon's translation site, Pym's cultural translation, and Tymoczko's metonymics of translation. Thus, Kadıköy and Moda were considered as translation sites, while the book was accepted as an intersemiotic translation of these sites. Later, Martin's assessments of Kadıköy and Moda were analysed under four themes: natural areas, shopping, historical structures, and multiculturalism. The findings suggest that the writer's criticism of urban transformation in Kadıköy can be labelled as a form of translation criticism towards its "inaccurate" cultural translation. Similarly, Moda examples were provided to illustrate its positive differences from Kadıköy in terms of these four themes, which can be considered the writer's intersemiotic translation of her neighbourhood. The analysis also demonstrated that the writer viewed a multicultural society as a fundamental criterion for her translation criticism and intersemiotic translation of these sites.

Keywords: city translation, translation site, metonymics of translation, cultural translation, intersemiotic translation

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Kahramanmaraş/Türkiye. E-posta: semihsarigul@ksu.edu.tr / Asst. Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of English Translation and Interpretation, Kahramanmaraş/Türkiye. E-mail: semihsarigul@ksu.edu.tr

Giriş

Her ne kadar günümüzde bile “çeviri” sözcüğü akla ilk olarak bir dildeki yazılı bir metnin diğer bir dile çevrilmesini getirirse de çeviribilimde 1960’lardan itibaren metin ve buna bağlı olarak çeviri anlayışı değişmeye başlamıştır. Roman Jakobson, 1959’da dil içi, diller arası ve göstergeler arası çeviri olmak üzere bir dilde görülebilecek üç temel çeviri türünü tanımlayıp yazılı metne dayalı çeviri anlayışına yeni bir boyut kazandırmıştır (Jakobson, 2000, s. 114). İlerleyen yıllarda Bassnett ve Lefevere (1990) çeviribilimdeki metin yaklaşımına metin dışı kültürel öğeleri de katan “kültürel dönüş” kavramı çeviri anlayışını değiştirecek bir bakış açısı sunmuştur. Tymoczko (2006) da bu doğrultuda sözlü çevirinin tarihte çok daha geniş bir yer tutması nedeniyle bir eylem olarak çeviriyi yazılı metinlerle sınırlamanın daraltıcı ve tarihin akışına ters olduğunu öne sürmüştür (s. 17). Kısaca farklı araştırmacıların çeşitli dönemlerdeki katkıları sonucunda çeviribilimdeki metin anlayışının köklü değişimlere uğradığı söylenebilir.

Bir kent, diğer yazılı, sözlü ve görsel metin türleri gibi, her deneyimleyen tarafından farklı anlamlar çıkarılabilecek bir alandır. Nitekim Sharpe (1990), sayısız öge bulunduran bir kentin tek bir yazılı eserdeki değerlendirmeler yoluyla anlaşılamayacağını ifade eder (s. xi). Barthes (1997) de her kentin kendine özgü bir dili olduğunu, bireylerin bu dili kendi yaşam tarzları bünyesinde yorumladığını ve kentin sakinleriyle bu şekilde iletişim kurduğunu belirtir (s. 160). Bu yüzdendir ki Wirth-Nesher’e (1996) göre fiziksel bir kente karşılık zihinlerde yaşayan bir kent de bulunur (s. 9). Bunu daha da genişleten Huyssen (2008), “hayali kent” kavramıyla günlük hayatta her sakini tarafından farklı şekilde algılanacağı için hiçbir kentin kendi bütünlüğü içerisinde tek bir anlama sahip olamayacağını iddia eder (s. 3). Benzer şekilde, Cronin ve Simon (2014) son yüzyılda dünyada artan göçlerle birlikte çoğu kentte diller ve kültürler arası alışverişin günlük yaşamın bir parçası haline geldiğini, bu yüzden de kentlere yönelik birçok farklı algının ortaya çıktığına dikkat çeker (s. 121). Sonuç olarak bu yaklaşımlar, herhangi bir kentle ilgili bir metnin sadece o yazarın o kenti nasıl yorumladığını gösteren bir metin olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla özellikle New York, Londra, Paris, Yeni Delhi, Tokyo ya da İstanbul gibi dil ve kültür çeşitliliğinin yüksek olduğu büyük kentleri anlatan herhangi bir yazılı, sözlü ya da görsel üründen o kentle ilgili kapsayıcı genellemelere ulaşmaya çalışmanın yanıltıcı bir girişim olacağı söylenebilir.

Yukarıdaki düşüncelerle aslında kentler ve yazılı metinler arasında benzerlik kurulabilir. Çünkü sözcükler, dilbilgisi yapıları, edebi sanatlar ve söz oyunları ile inşa edilmiş bir metin gibi her kent de farklı kültür, eğitim seviyesi ve etnik kökenlerden bireyleri bir araya getirerek çeşitten doğan bir bütün oluşturur. Bundan ötürü kent ve edebiyat arasındaki ilişki uzun yıllardır popüler bir araştırma konusu olmuştur. Ancak kentin bir metin olarak bir yazar tarafından nasıl yorumlandığı, hatta “çevrildiği” çeviribilim alanında görece yeni sayılabilecek bir konudur. Çevirmenler, kentlere dair düşünce ve söylemlerin “dolaşımı” ve “aktarılmasında” bir numaralı aktör olarak adeta kentin “anlatı trafiğini” işleten “yollardır” (Simon, 2012, s. 2-6). Söz konusu benzetme, son yirmi yıldaki çeviribilim çalışmalarında daha üst bir noktaya taşınmıştır. Bu bağlamda bir kentin yer aldığı kurgusal ve kurgu dışı eserlerde kent “kaynak metin”, söz konusu yazılı eser ise “hedef metin” olarak kabul edilmiş; eserin yazarı da o kentin çevirisini yapan “çevirmen” olarak görülmüştür (Demirkol Ertürk, 2010, s. 7-8). Bu açıdan bir metnin farklı çevirmenler tarafından farklı dönemlerde yeniden çevrilmesi gibi bir metin olan kentin de farklı insanlar tarafından tekrar tekrar anlatılması o kentin yeniden çevirisi olarak düşünülebilir. Hatta Jakobson’un (2000) bir metni bir gösterge sisteminden başka bir sisteme aktarmak olarak

tanımladığı “göstergelerarası çeviri” (s. 114) kavramı göz önüne alınırsa, bir yazarın görsel manzarasıyla var olan bir kenti yazılı bir metin türünde anlatmasının o kentin göstergelerarası çevirisi olduğu öne sürülebilir.

İstanbul, geniş sınırları ve karmaşık toplum yapısı nedeniyle bugüne kadar binlerce farklı yazara ilham kaynağı olmuştur. Elbette böyle bir kentin her bir unsurunun tek bir eserde ele alınması hiçbir yazar için mümkün olmamıştır. İstanbul’a yazılı eserlerinde yer veren yazarların bu kente görsel bir metin olarak yaklaşımları, çeviribilimde farklı İstanbul “çevirileri” olarak incelenmiştir. Bu çalışmalarda dikkat çeken bir nokta, yukarıda kent ve edebiyat ilişkisine dair yirminci ve yirmi birinci yüzyılda ortaya koyulan bakış açılarının çeviribilim araştırmacıları tarafından kentin görsel bir metin olarak çevirisine farklı biçimlerde uyarlanmasıdır. Örneğin, Demirkol Ertürk (2010) çalışmasında Sharpe (1990), Wirth-Nesher (1996) ve Barthes’in (1997) kent ve edebiyatla ilgili görüşlerine dayanarak Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Beş Şehir* ile Orhan Pamuk’un *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* eserlerindeki İstanbul anlatılarını karşılaştırmış ve bu eserlerin İngilizce ile Fransızca çevirilerinde yazarların kente bakışının nasıl temsil edildiğini incelemiştir. Demirkol Ertürk (2013) yine bir diğer çalışmasında Orhan Pamuk’un *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* eserinin Slovence çevirisinde yazarın anlatımının okuyucuların bu kente dair algısını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Öte yandan Demirkol Ertürk ve Parker (2014) İstanbul’un Beyoğlu ilçesindeki Pera semtini bir “ortak kültür alanı”¹ olarak ele alıp bu alanda farklı dil ve kültürler için çalışan kişilerin çeviri faaliyetlerine odaklanmıştır. Demirkol Ertürk başka bir çalışmada (2020) Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “İstanbul” başlıklı denemesi ile Orhan Pamuk’un *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* kitabı üzerine eğilip Demirkol Ertürk (2010) tarafından önerilen kuramsal yaklaşımla Türk edebiyatının iki önemli yazarının bu kenti nasıl gördüğüne ışık tutmuştur. Üstün Külünk (2018), Demirkol Ertürk’ün (2010) kuramsal çerçevesine benzer bir anlayışla, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Beş Şehir* ve *Huzur* ile Orhan Pamuk’un *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* ve *Kafamda Bir Tuhaflık* eserlerinde İstanbul’un her iki yazar tarafından mekânsal ve uzamsal olarak nasıl “çevrildiğini” eserlerin tematik benzerlik ve farklılıklarıyla çözümlemiştir. Ayhan ve Bogenç Demirel (2018) ise Kadıköy ilçesinde yer alan Yeldeğirmeni semtine bir çokdilli ve çokkültürlü bir “çeviri bölgesi”² şeklinde yaklaşmış ve bu semtteki “kentsel müdahalelere” karşılık yürütülen sanat faaliyetlerini semtin bir “çevirisi” olarak değerlendirmiştir. Ayhan (2019) da aynı kuramsal çerçeveden yararlanıp Yeldeğirmeni mahallesinde gerçekleşen sanat faaliyetlerini bir kent çevirisi aracı olarak kavramsallaştırmıştır. Son olarak, Akbaş Korkmaz (2021) Huyssen (2008) tarafından önerilen “hayali kent” ve Lefevere (1992) tarafından önerilen “yeniden yazma” kavramlarını kent çevirisine eklemleyip Türk edebiyatında son otuz yılda yayımlanmış İngilizce ve Türkçe kısa öykülerin İstanbul’u bir tema olarak kullanmasını inceleyerek kentin antolojileri hazırlayanlar, yazarlar ve çevirmenler tarafından temsilini araştırmıştır.

Yukarıdaki kuramsal perspektifler ışığında kente görsel bir metin ve çeviri nesnesi olarak yaklaşan mevcut çalışma, Heyemola Yayınları tarafından yayımlanmış *İstanbulum* dizisinde Kadıköy ilçesi ve onun sınırları içindeki Moda semtine yönelik değerlendirmeleri metaforik bir

¹ İlgili terim, daha önce bu konuda yapılan çalışmalarda Türkçe bir karşılık önerilmediği için, Demirkol Ertürk ve Parker’in (2014) çalışmasındaki “interculture” ifadesinin tanımından hareketle mevcut çalışmada bu şekilde Türkçeye çevrilmiştir.

² İlgili terim, Ayhan (2019) tarafından yapılan çalışmada “translation zone” ifadesinin “çeviri bölgesi” olarak çevrilmesinden ötürü mevcut çalışmada da bu şekilde kullanılmıştır.

çeviri anlayışıyla ele almaktadır. Literatür taramasından da anlaşıldığı gibi, İstanbul’un mekân olarak sayısız eserde yer alması çeviribilim araştırmacıları tarafından bir “İstanbul çevirisi” olarak anlaşılmış ve bu son yıllarda popüler bir araştırma konusu olmuştur. Ancak daha önceki çalışmaların adı geçen kitap dizisi ya da Moda’ya ilgili başka bir yazılı eseri bu bağlamda incelemeyeği görülmektedir. Bu boşluğu doldurmayı hedefleyen mevcut çalışma, *İstanbulum* dizisinde yer alan Anais M. Martin’in *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda* kitabında yazarın Kadıköy ve Moda’nın görsel birer metin olarak zaman içinde yaşadığı değişime dair kişisel değerlendirmelerini çeviribilim kuramları ışığında bir çeviri eleştirisi ve kent çevirisi olarak incelemektedir. Çalışmada öncelikle Kadıköy’de yirmi birinci yüzyılın başından beri devam eden kentsel dönüşümle ilçenin geçmişten gelen kültürel kimliğinin de dönüştürülmesine yazar tarafından yöneltilen eleştirilerin ilçenin kültürel çevirisi üzerine yapılmış bir “çeviri eleştirisi” olduğu tartışılacaktır. Daha sonra ise yazarın bu eleştiride bulunurken bir yandan Moda’nın görsel metnini tanıtarak yaptığı ideal semt tarifinin bir “kent çevirisi” olduğu iddia edilecektir. Böylelikle yazarın adeta daha önceden çevrilmiş bir metinle karşılaştırma yaptıktan sonra metni kendi bakış açısıyla yeniden yorumlayarak çeviren bir çevirmen gibi Moda’yı göstergelerarası olarak “çevirdiği” ortaya koyulacaktır.

Kuramsal Çerçeve ve Yöntem

Mevcut çalışma, üç farklı kuramsal çerçeveye dayanmaktadır. İlki Cronin ve Simon (2014) tarafından önerilip Ayhan ve Bogenç Demirel (2018) ile Ayhan’ın (2019) kent çevirisine uyarladığı “çeviri bölgesi” kavramıdır. İkincisi Pym (2014) tarafından önerilip yine Ayhan ve Bogenç Demirel (2018) ile Ayhan’ın (2019) kent çevirisini incelerken kullandıkları “kültürel çeviri³” kavramıdır. Son olarak, Tymoczko (1999; 2000) tarafından önerilip Demirkol Ertürk (2010) tarafından kent çevirisinin çözümlenmesinde bir yöntem olarak kullanılan “çevirinin metonomik yönü⁴” kavramından yararlanılacaktır.

Cronin ve Simon’a (2014) göre bir çeviri bölgesi, yoğun “dil trafiğine” sahip kültürel ve coğrafi bir alandır (s. 121). Küresel dünyada çoğu kent göç, kimlik ve yerleşim konusunda yoğun iletişim ve tartışmalara sahne olduğu için bir kentin de çeviri bölgesi olarak düşünülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Cronin & Simon, 2014, s. 131). İlgili kavram, temelde bir kentteki kültürel ve siyasi çatışma alanlarında gerçekleştirilen çeviri faaliyetlerini kastetmektedir. Mevcut çalışmada da kentin görsel bir metin olarak okunması ve çevrilmesi yazarın etnik ve kültürel kimliğiyle doğrudan bağlantılı olduğu için Kadıköy ve Moda yazarın “çeviri bölgeleri” olarak kabul edilecektir.

Pym (2014), kültürel çeviriyi iki farklı kültür arasındaki “sınırın” çeviri yoluyla aşılması, bu kültür aktarımıyla “üçüncü bir sınır” oluşturulması ve tüm bu çeviri sürecinde “kültürel melezliğin” ön plana koyulması şeklinde ifade ederek bu geçiş sürecinde çevirmenin aracı konumunu vurgulamaktadır (s. 143). Burada kültürel çeviri kavramının farklı disiplinlerdeki araştırmacılar tarafından farklı olguları incelemek için kullanıldığını da belirtmek gerekir. Mevcut çalışmada Pym’in (2014) bu kavram için yaptığı tanım kabul edilecektir. Bu sayede Kadıköy’ün çokkültürlü yapısının olumsuz şekilde değiştirilmesine sebep olduğundan ötürü Martin’in semtteki

³ İlgili terim, Ayhan (2019) tarafından yapılan çalışmada “cultural translation” ifadesinin “kültürel çeviri” olarak çevrilmesinden ötürü mevcut çalışmada da bu şekilde kullanılmıştır.

⁴ İlgili terim, Demirkol Ertürk (2020) tarafından yapılan çalışmada “metonymics of translation” ifadesinin “çevirinin metonimik yönü” olarak çevrilmesinden ötürü mevcut çalışmada da bu şekilde kullanılmıştır.

kentsel dönüşümü eleştirdiğinin altı çizilecek ve bu durumun semtin “kültürel çevirisine” yöneltilmiş bir “çeviri eleştirisi” olarak incelenebileceği gösterilecektir.

Tymoczko (1999), bir çevirmenin bir metni çevirirken bütüncül bir yaklaşıma sahip olsa bile metin türü ve dilinden bağımsız olarak kaynak metnin sadece belirli özellik ve öğelerini hedef dile aktarabileceğini savunarak bunu “çevirinin metonimik yönü” olarak adlandırır (s. 55). Neredeyse her çeviride hissedilen bu durum, kaynak dil ve metindeki “bilgi yoğunluğunun” çevirmenin hedef dilde oluşturacağı metne sığmayacak kadar yüksek olmasından kaynaklanır. Çevirmen de bu engele çözüm bulmak için metin içerisindeki bazı bölümleri diğerlerinden daha “görünür” kılmak zorunda kalarak kaynak dil ve metnin hedef dilde temsilini kısıtlamış olur. Ancak bu çeviri ya da çevirmenin bir eksiği ya da hatası olarak değil, aksine farklı çevirmenler tarafından yapılan farklı çevirilerin bir zenginliği olarak görülmelidir (Tymoczko, 2000, s. 24). Mevcut çalışmada da Moda gibi geniş bir tarihi ve kültürel zenginliğe sahip bir bölgeye ait tüm ayrıntıların Martin’in kitabında anlatılması mümkün görülmediği için yazarın kendi etnik ile kültürel kimliği ve geçmişiyle doğrudan bağlantılı ayrıntılara odaklanarak aslında çevirinin metonimik yönünü kanıtlayan bir göstergelerarası kent çevirisi yaptığı iddia edilecektir.

Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan bu kavramlar, görsel bir metin olan kentten yazılı bir metin olan kitaba yapılmış göstergelerarası çevirinin çözümlemesini sağlayacak metin parçaları gerektirmektedir. Bu yüzden Martin’in Kadıköy’deki kentsel dönüşümle gelen kültür çevirisine yönelik çeviri eleştirisi ve devamında gerçekleştirdiği Moda anlatısıyla ortaya çıkan kent çevirisi, kitabın doğal alanlar, alışveriş, tarihi yapılar ve çokkültürlülük olmak üzere dört farklı temaya ayrılması yoluyla incelenmiştir. İlgili temalar, kitabın farklı bölümlerinde yazarın Kadıköy ve Moda’ya dair değindiği konuların mevcut çalışmanın amacı doğrultusunda tematik şekilde sınıflandırılması sonucu belirlenmiştir. Temalar belirlendikten sonra ise her bir temayı temsil edecek çeşitli metin alıntıları verilerek bir metin incelemesi gerçekleştirilmiştir. Böylece Martin’in bu eserde Kadıköy’ün kültürel çevirisine karşı çıkarken oluşturduğu anlatı bir çeviri eleştirisi, devamında Moda’ya yönelik yorumları ise bir kent çevirisi olarak değerlendirilmiş; bu ikisi özelinde odaklanmayı tercih ettiği öğeler ve bu seçimlerinin altında yatan muhtemel nedenler ise çevirinin metonimik yönü bakımından çözümlemişdir. Yazarın kitap boyunca sürdürdüğü anlatının bütünlüğünü bozmamak adına, her bir tema için farklı başlık altında örnekler verilmeden metin alıntıları sadece “çeviri eleştirisi” ve “kent çevirisi” başlıkları altında incelenmiştir. Adı geçen temalara değinmeyen ve bu nedenle çözümlemesi mevcut çalışmanın amacına hizmet etmeyen örnekler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Anais M. Martin ve Moda İlişkisi

Martin’in kitabını çözümlemeye başlamadan önce yazar ve Kadıköy ile Moda arasındaki yakın ilişkiden kısaca bahsetmek kitabın kuramsal açıdan bir kent çevirisi olarak okunmasına yardımcı olacaktır. Moda’da doğup büyümüş bir opera sanatçısı, yazar ve çevirmen olan Anais M. Martin, kendini Ermenice ve Türkçe olmak üzere iki ana dile sahip olarak tanımlamaktadır. Martin ailesinin Kadıköy ile ilişkisi, yazarın üç kuşak önce İstanbul’un çeşitli semtlerindeki mimari yapılara katkı sunmuş olan babaannesinin dedesi ve amcası ile başlamıştır. Martin, babaannesinin döneminde Üsküdar civarındaki çokkültürlü ve farklı milletlerden oluşan yapıya dikkat çekerek kendisinin de daha sonra Moda’da devam etmiş bu yapının bir parçası olmaktan gurur duyduğunu dile getirmektedir. Benzer şekilde, kendi çocukluğunda da Moda içindeki farklı etnik kökenlerden gelmiş insanların meydana getirdiği “çok çeşitlilikten” keyif aldığını, “Moda’ya çıkmak”

eyleminin semt sakinleri için adeta bir gelenek olduğunu ve Moda’nın hem insanları hem de tarihi yapıları ile bir kültür varlığı oluşturduğunu altını çizmektedir. Ancak yazar özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu çokkültürlü yapının yavaş yavaş ortadan kaybolmaya başlamasından da rahatsızlık duymaktadır (Martin, 2020).

Martin’in röportajında geçen bu ifadeler, Moda’yı kendi kişisel, kültürel, edebi kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü kanıtlamaktadır. Ayrıca yazara göre Moda tarihten gelen ve değiştirilmesi durumunda semtin kültürel ve tarihi geleneğinde çok büyük bir tahribata yol açacak sağlam bir dokuya sahiptir. Dolayısıyla yazarın bu inancının temelini oluşturan dokunun 1960’lardan beri kaybolmasına dair endişelerini paylaşmak ve Moda’nın diğer bölgelerle olan farkını okuyuculara aktarmak için mevcut çalışmada incelenen *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda* adlı eseri kaleme aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kitap, İstanbul’un 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olması nedeniyle Heyemola Yayınları tarafından İstanbul’un çeşitli semtlerinin çeşitli yazarlar tarafından betimlendiği bir dizi içinde yayımlanmıştır. Söz konusu eseri Martin’in iki ana dilinden biri olarak gördüğü Türkçe ile yazılmış bir Moda manifestosu olarak nitelemek yerinde bir benzetme olacaktır. Kitabın arka kapağında yazarın yaşadığı semte “duyarlılık” ile yaklaştığı ve eserin hem Moda sakinleri için bir “buluşma” ve “teşekkür”, hem de yazarın “kendi evini resmettiği” bir alan olduğu belirtilmektedir (Martin, 2010). Yazarın eseri için dile getirdiği bu sözler, Moda ile kurduğu duygusal bağı özetleyerek kent çevirisi çalışmaları açısından mevcut çalışmanın amaçlarına uygun bir inceleme fırsatı sunmaktadır.

Bir Metin Olarak Kadıköy: Kötümser Bir Çeviri Eleştirisi

Kadıköy, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini içine alan yüzyıllar boyunca doğası, tarihi ve sosyal yapısı ile öne çıkmış İstanbul ilçelerinden biridir. Martin de kitabında İstanbul’da yıllardır devam eden kentsel dönüşümün bu ilçenin görsel metnini nasıl değiştirdiği konusunda birçok eleştiride bulunmaktadır. Bu dönüşüm süreci, ilçenin görsel metninin başka bir görsel yapıya dönüştürülmesine yol açmış kültürel bir çeviri, yazarın bu sürece olumsuz yaklaşımı da ilçenin uzun yıllardan beri süregelen kültürel yapısını bozan kültürel çeviriye karşı bir çeviri eleştirisi olarak irdelenebilir. Martin’in bu kapsamda değindiği ilk konu, Kadıköy’deki doğal alanlardır:

Bir tarihte; Altıyol’da bugün Bağdat Caddesi ve Ziverbey’e giden otobüs duraklarının arkasında teraslar halinde boş bir yeşil alan vardı. Derken bir gün burasının kafeterya yapılacağını duyduk. Satılmıştı! [...] Gençliğin de verdiği cesaretle hemen en yakın ilgili makama gittik ve bu kazının arkeolojik kazıya dönüştürülmesi için ne yapılabileceğini sorduk. [...] Tahmin edeceğimiz gibi daha sonra orası betonla alelacele betonlandı kapatıldı, üzerine delikli tuğlalar atılıp çim ekildi. Ve tabii kafeterya altında koca bir tarih yattığını bilerek ya da bilmeyerek hizmet vermeyi sürdürüyor. (Martin, 2010, s. 12-13)

Burada yazarın adı geçen yeşil alanın ticari kaygılarla ortadan kaldırılmasına olan sitemi, Kadıköy’e yapılmış olumsuz bir “kültürel çeviri” müdahalesine yönelik bir çeviri eleştirisi olarak görülebilir. Bu müdahale kapsamında yazarın “betonla kapatılma” ve “delikli tuğlalar atılması” gibi eylemlere vurgusu, ilçedeki görsel metnin bir parçası olan bu doğal alandaki kültürel çeviriyi metni monotonlaştıran bir girişim olarak algıladığını bize düşündürmektedir. Aynı zamanda yazarın bu doğal alanı tarihi bir yapıyla eş görmesi, yanlış kültürel çeviriye uğrayan bu alanın görsel metin içindeki önemli konumuna ışık tutmaktadır.

Kadıköy’ün kültürel çevirisini eleştirmeye doğal bir alana kurulmuş bir kafe ile başlayan Martin, ilerleyen sayfalarda alışveriş teması üzerinde durmaktadır:

Sabahın erken saatleri, esnaf yavaş yavaş kepenklerini açıyor diyeceğim ama o anlamda esnaf kalmadı ki Bahariye Caddesi'nde. Ya büyük giysi mağazaları var, ya da son yıllarda ortaya çıkan vitrinsiz mağazalar... A, tabii bir de karın doyurulan yerler çoğunlukta. Örneğin, Süreyya Operası'nın karşısındaki kısacık sokağın tamamı yiyecek içecek satan yerlerle dolu. Bunların bazıları gerçek anlamda lokanta olmalarına karşın, bir bölümü de bir vitrinin gerisinde tüm yiyeceklerini sergileyen, garip, acele karın doyurulan yerler. (Martin, 2010, s. 16)

Bu alıntıda yazara göre Kadıköy'deki kentsel dönüşümün olumsuz anlamda yön verdiği konulardan birisi de geçmişten gelen alışveriş kültürüdür. Bu da yazarın ilçedeki görsel metinde esnaf ve onların alışlagelmiş dükkânlarına modern olduğu zannedilen “büyük” ve “vitrinsiz” mağazalarla yapılan müdahaleyi bir başka olumsuz kültürel çeviri eylemi gibi değerlendirdiğini ima etmektedir. Ayrıca yazar, “acele karın doyurmak” ve “vitrinin gerisinde tüm yiyecekleri sergilemek” ifadeleriyle modern zamanların yeme içme alışkanlıklarını eleştirmektedir. Bu da mevcut çalışma açısından Kadıköy'ün görsel metnindeki kültürel çevirinin baştan savma ve özensizce gerçekleştirildiğinin başka bir kanıtı olarak ön plana çıkmaktadır.

Martin, kentsel dönüşüm sonrası kafelerle ortaya çıkan alışveriş kültürünün ilçedeki tarihi yapılara etkisine de eleştirisinde dikkat çekmektedir:

Kadife Sokak için bir-iki söz daha etmek iyi olacak sanırım... Efendim bu güzel ve sakın sokak, ne yazık ki son yıllarda bu özelliğini kaybetti. [...] Arada bir-iki yıl geçti, İstanbul'u “kafe” modası sarmaya başladı. Bulunan her köşe başı, kaldırım üstü kafe olarak değerlendirildi. Moda'nın güzel sokağı Kadife Sokak da bu furyadan payını aldı. İlk başlarda, sokağın minik evleri onarılıyor diye sevindik. Üstelik ilk açılan kafeleri arkadaşlarımla ziyaret bile ettik. Evleri onarılmış görmek hoşumuza gitmişti belli ki. Ama... Giderek bu kafe işi yozlaşmaya başladı. Sokağı dolduran kara giysili, burunları hizmalı gençler o ilk başlarda gördüğümüz kafe müşterilerinden öyle farklı ki... (Martin, 2010, s. 20)

Bu paragrafta yazar kafelerle başlayan kentsel dönüşümün ilçedeki görsel metnin önemli parçalarından biri olan tarihi evleri sıçramasına da olumsuz bir açıdan yaklaşmaktadır. Yazarın kültürel çevirinin bu yönü için yaptığı eleştirinin doğal alanlar ve alışveriş kültürüyle ilgili eleştirilerinden farkı, bunu en başta “sevindirici” ve “hoşa giden” bir olay olarak görürken daha sonra “kara giysili” ve “burunları hizmalı gençler” gibi “aykırı” öğelerin eklenmesiyle fikrinin keskin biçimde değişmesidir. Buradan mevcut çalışma için çıkarılacak sonuç ise ilçedeki tarihi yapılara uygunsuz bir kültürel çeviri ortaya çıktığı ve yazarın çeviri eleştirisinin zaman içinde olumsuz bir yöne doğru kaydığıdır.

Martin'in tarihi yapıların çevirisine yönelik eleştirileri sadece evlerle sınırlı değildir:

Zavallı bina sanki giysilerini çıkarmış gibi bir garip çıplaklığa mahkûm edilmişti. Binanın tam köşesindeki zarif kule taş savaşımdan yara almadan çıkmayı başarmıştı. Daha sonra da kule harabeye döndü. [...] Ne yazık ki devlet büyüklerinden hiç kimse, ya da anıtlar kurulundan bir sorumlu, mahallelinin “Kuleli Konak” dediği binayla ilgilenmedi. Bu nedenle de yakın bir gelecekte bina pes edecek ve o güzel kulesi kendini yolun ortasına atacak. Böylece bina yıktırılacak ve korunması gereken bir tarih daha sonsuza gönderilecek... (Martin, 2010, s. 78)

İstanbul'daki önemli tarihi yapıların çoğu tarihi yarımada ve Avrupa yakasında yer alsa da Kadıköy, Üsküdar ile birlikte, Anadolu yakasında geçmişe tanıklık etmiş en önemli iki ilçeden biridir. Bu durumu kitabında görmezden gelmeyen yazar, daha önceki bölümlerde tarihi binaların ticari kaygılarla ortadan kaldırılmasına paralel olarak, yukarıdaki paragrafta bu kez de ilçedeki görsel metnin simgelerinden sayılabilecek tarihi bir bina olan Kuleli Konak'ın neden aslına uygun bir biçimde korunmadığını sorgulayıp resmi kurum ve kuruluşları eleştirmektedir. Bu yüzden yazarın aslında kentsel dönüşüme tamamıyla karşı olmadığı ve yeri geldiğinde ilçedeki kültürel

dokunun korunmasına yarar sağlayacak bir unsur olarak gördüğü söylenebilir. Alıntıya çeviribilim bakışıyla yaklaştığımızda ise yazar bu kültürel çeviri yönteminin ilgili görsel metne uygulanışından ziyade bu metnin “doğru” şekilde çevrilmesi konusunda yaşanan ilgisizlikten yakınmaktadır. Bu durum aynı zamanda, Pym’in (2014) de vurguladığı üzere, kültürel çeviride çevirmenin aracı konumunun ne kadar kritik olduğunu bize tekrar hatırlatmaktadır. Dolayısıyla bu örnekle kitapta Kadıköy’ün kültürel çevirisi eleştirilirken ilk kez çeviri yöntemi olarak baktığımız kentsel dönüşüm yerine bu sürecin “çevirmenleri” olarak kabul edilebilecek resmi kurum ve kuruluşların doğrudan eleştirildiği söylenebilir.

Martin’in Kadıköy’de bir kültürel çeviri yöntemi olarak kentsel dönüşüm kuramıyla ele alınabilecek bir diğer eleştirisi, ilçenin çokkültürlü toplum yapısıyla ilgilidir:

Oğlumu dünyaya getirdiğimde her şey çoktan yok olmuş ve yerine yeni, alışılması güç gariplikler yerleşmişti... Ağabey Sokak’ta artık Eleniler, Kostalar, Yorgolar, Garbisler Vartanuşlar yok... Sokağın renkleri soldu, mozaik yok oldu... (Martin, 2010, s. 71-72)

Yazar, yukarıdaki örnekte Kadıköy’deki görsel metnin bir parçası olarak değerlendirdiği çokkültürlü toplum yapısının bozulmasına dair eleştiride bulunmaktadır. Burada Kadıköy’ün geçmişte farklı etnik kökenli bireylere ev sahipliği yapmış sosyokültürel yapısının da doğal alanlar, alışveriş kültürü ve tarihi yapılarıdaki bozulmadan payını aldığı altı çizilerek bu süreç “anlaşılmaz” ve “garip” olarak nitelendirilmektedir. Verilen örnekteki en dikkat çekici kısım, çokkültürlü yapının yazar tarafından Kadıköy’ün görsel metnini “renklendiren” ve “mozaikini tamamlayan” bir öge olarak görülmesidir. Bu durum Pym (2014) tarafından kültürel çeviride melezliğin önemine yapılan vurguyla beraber düşünüldüğünde, kitapta kültürel çeviri yöntemi olarak kentsel dönüşümün Kadıköy’deki görsel metnin çokkültürlülüğüne “hasar” veren bir çeviri müdahalesi olarak algılandığı ve yazarın yine kötümser bir çeviri eleştirisinde bulunduğu belirtilebilir.

Kitapta Kadıköy’deki kentsel dönüşüm sürecinin eleştirilmesi ilçenin kültürel çevirisine dair bir çeviri eleştirisi olarak değerlendirildiğinde, yazarın genel olarak ilçenin görsel metninde bulunan tarihi ve kültürel öğelerin kültürel çeviride korunması adına aktif bir çaba gösterdiği ifade edilebilir. Yazarın bu süreçte bizzat deneyimlediği eylemler nedeniyle çeviri eleştirisinin çoğunlukla olumsuz tarafa daha yakın olduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu eleştirilerde söz konusu süreçteki baskın kültürel çeviri yöntemi olan kentsel dönüşüm tamamen işlevsiz bir araç gibi yansıtılmamaktadır. Aksine yazar bunun ilçedeki görsel metne katkı sunabileceği gerçeğini göz ardı etmeyerek resmi kurum ve kuruluşlara çağrıda bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çağrı, sürecin çevirmenleri olarak kabul edebileceğimiz resmi kurum ve kuruluşların metin ve çeviri yaklaşımlarını değiştirmesine yönelik bir talep şeklinde de yorumlanabilir. Bu bulgular, Pym’in (2014) çevirmenin aktif bir konumda bulunarak iki kültür arasındaki geçişleri belirgin hale getirdiği kültürel çeviri süreciyle de büyük oranda uyumaktadır.

Bir Metin Olarak Moda: Alternatif Bir Çeviri

Martin’in mevcut çalışmadaki dört tema çerçevesinde yaptığı Moda değerlendirmesi, Kadıköy’deki kentsel dönüşüm üzerinden çizdiği karamsar tabloya göre olumlu farklılıklar barındırmaktadır. Yazarın bu şekilde Moda’yı kendi metnine aktararak “ideal” bir kent çevirisi sunduğu ve bu yaklaşımın merkezine de semtteki çokkültürlü yapıyı koyduğunu belirtmek mümkündür. Bu girişimin muhtemel nedenleri, hem yazarın ilçenin çokkültürlü yapısındaki topluluklardan birinin üyesi olması, hem de kitabın yazıldığı dönemde ve öncesinde Moda’da

farklı etnik grupların yoğun şekilde yaşamış ve yaşıyor olmasıdır. Bu yüzden yazar Moda'yı "çevirmeye" farklı etnik grupların semtteki sosyal yaşamın farklı boyutlarına etkisini anlatarak başlamaktadır:

Ama bir dakika, o karşıdan, ağzında piposuyla gelen, şey değil mi... Şeyy, babamın askerlik arkadaşı... "ama o çoktan"... Yine beynimin oyununa geliyorum sanırım. Bakalım bu kez bana ne sunacak. [...] Babamla Zaven Biberyan yaşıt değillerdi ama 1941 yılında yirmi kura asker toplanırken her ikisi de Akhisar'da nafia askeri olmuş. [...] Babam bana onun edebi kişiliğini anlatırdı. (Martin, 2010, s. 47)

Yazar, yukarıdaki paragrafta Moda'daki çokkültürlü toplumun başlıca unsurlarından biri sayılabilecek Zaven Biberyan'ın edebi yönünü vurgulamaktadır. Biberyan'ın burada anılması, hem hayatının büyük bir bölümünü Kadıköy'de geçirmiş olması, hem de bu ilçenin onun edebi hayatında çok önemli bir konuma sahip olması nedeniyledir (Biberyan, 2021, s. 17-25). Zaten Biberyan anılarına da yer verdiği edebi eserlerde Kadıköy içindeki sinema, piknik alanları ve plajlar gibi farklı mekânlardan ve Kadıköy'de bulunmanın ona yaşattığı huzurdan sıkça söz etmektedir (Nuri, 2024, s. 43-44). Bu ayrıntılara bakıldığında, Martin'in tıpkı kendisi gibi bir Kadıköy aşığı olan, kendini ilçedeki Ermeni toplumunun bir parçası olarak gören ve Martin'in mevcut çalışmada incelenen eserindeki gibi Kadıköy'ü eserlerine konu edinmiş Biberyan'ın edebi kişiliğinde bu ilçenin oynadığı rolü ele alması şaşırtıcı değildir. Başka bir deyişle yazar, Biberyan örneğiyle farklı etnik kültürlerin Moda'daki görsel metnin kültürel haznesini nasıl doldurduğunun en somut örneklerinden birisini sergilemektedir.

Martin'in semtteki görsel metnin çokkültürlü boyutunun korunduğuna ve geçmiş ile günümüz arasındaki bağın her zaman çokkültürlülüğe dayandığına yönelik inancı kitabının ilerleyen kısımlarında da devam etmektedir:

Bu binada pek çok Türk ve Ermeni aile otururdu. Arkadaşlarımızın diğer yarısı da işte bu ailelerin çocuklarıydı. Bugün belki de inanmak zor olacak ama herkes birbiriyle iç içe yaşardı. Milli ve dini bayramlar birlikte kutlanırdı. (Martin, 2010, s. 68)

Küçük Moda'da yaşanır da insanın çevresinde renkli kişilikler olmaz mı? İnanması gerçekten zor ama Moda ve çevresinde belki de İstanbul'un renkli simalarının yüzde doksanı toplanmıştı. (Martin, 2010, s. 93)

Yukarıdaki ilk örnek, yazarın çokkültürlü bir toplumun aralarındaki dil ve din farklarını bir kenara itip birbiriyle uyumlu şekilde yaşayan üyelerini anlatarak Moda'nın görsel metnini aynı bakış açısıyla "çevirmeyi" sürdürdüğünü göstermemiz adına önemlidir. Tıpkı Kadıköy'ün kültürel çevirisinde kaybolmaya yüz tutan çokkültürlü yapısına dair yapılan çeviri eleştirisinde olduğu gibi, Moda'daki çokkültürlü metnin çevirisine dair bir başka iz olan ikinci örnekte de semt yine "renkli" bir çeşitlilikle bağdaştırılmaktadır. Ancak Biberyan'a dair verilen örneğin aksine, yazarın bu anlatısında geçmiş zaman kullanması semtteki görsel metnin bu parçasının kısmen kaybolduğu yönünde bir ima ve endişe olarak da düşünülebilir.

Martin'e göre Moda'daki çokkültürlü toplumun semtin görsel metnine olumlu etkilerinin gördüğü tarihi yapılardan biri eğitime ayrılmış binalardır:

Sokağın sonunda sol tarafta büyük, güzel dört köşe görünümlü bir okul binası vardır. Eski Ermeni-Katolik İlkolulu Anaratıgutyun. Yıllar içinde Ermeni nüfusu azalınca öğrenci sayısı da azaldı doğal ki, kalan Ermeni Katolik vatandaşlar da çocuklarını Moda'nın diğer Ermeni okulu Aramyan Uncuyan'a götürdüler. (Martin, 2010, s. 31)

Bu paragrafta yazar Moda değerlendirmesine kalabalık ve bilinen bir cadde üzerinde yer alan tarihi bir okul binasını da ekleyerek semtteki çokkültürlü sosyal yapının eğitimde de hissedildiğini bize aktarmaktadır. Yani yazarın Moda “çevirisini” çokkültürlü topluma dikkat çekerek sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Artık faal olmayan okul binasının dış görünüş itibarıyla “güzel” kaldığının belirtilmesi, bu görsel metin ögesinin korunmaya devam ettiğinin de kanıtı olmuştur. Dolayısıyla yazarın anlatısından iki çeviri bölgesi arasında farklar olduğu ve doğru bir kentsel dönüşümle kurtarılamamış olan tarihi Kadıköy yapılarının aksine Moda’daki tarihi binaların benzer bir kültürel çeviri sürecinde kaybolmadığı anlaşılmaktadır.

Martin’in Moda çözümlemesi, tarihi eskiye dayanan dini yapıları da içine almaktadır:

Bu sokakta Moda’nın İngiliz Levanten ailesi Whital’lerin ikiz evleri varmış. Bunlardan biri yıkılıp yerine apartman yapılmış, diğerini sanatçı Barış Manço satın almıştı. [...] Tam karşısındaki İngiliz kilisesini de Whital’ler yaptırmışlar çünkü zamanında Küçük Moda ve Moda’da İngilizlerin sayısı oldukça fazlaymış [...] Şapel uzun yıllar kapalı kalmıştı. Birkaç yıl önce Hristiyan-Protestan Türk vatandaşları tarafından onarılıp yeniden hizmete açılan All Saints İngiliz Presbiteryen Kilisesi’nin baş pastörlüğünü Sayın Turgut Üçal yapmaktadır. Sokaksa, asıl adından çok İngiliz Kilise Sokağı olarak anılmaya başladı. (Martin, 2010, s. 58)

Yukarıdaki paragrafta yazar, artık Moda’da yaşamayan İngiliz bir aile tarafından inşa edilmiş bir kilise binasından bahsetmektedir. Yazarın bu tarihi yapıyı okuyuculara betimlemesi, Moda’nın geçmişindeki bir başka etnik grup olan İngilizlerin de semtin görsel metnine kendi kültürel anlayışları çerçevesinde katkı sunduğunu anlatmaktadır. Ayrıca bu yapının Hristiyan-Protestan Türk vatandaşları tarafından onarılıp kullanılması ve bulunduğu sokağa “İngiliz Sokağı” adı verilmesi gibi çeşitli ayrıntılar, yazarın Moda’yı değerlendirmesinden doğan kent çevirisini şekillendirmiş bir başka çokkültürlülük temelli yaklaşım olarak göze çarpmaktadır. Bu açıdan ilgili alıntının Kadıköy’ün aksine Moda’daki görsel metnin korunduğunu bize işaret eden örneklerden biri olduğu söylenebilir.

Moda’daki çokkültürlü toplumun alışveriş kültüründe açıkça görünür olması Martin’in kitabından yapılabilecek başka bir çıkarımdır:

Moda Caddesi uzun yıllar Kadıköy yakasının tüm renklerini barındırmış bünyesinde. Sizlerle bu caddenin esnafından, dükkânlarından söz ettiğimizde bu güzel mozaik fark edeceksiniz. [...] Tahmin edeceğimiz gibi farklı etnik gruptan insanların bir arada, kardeşçe, yan yana ve dostça yaşamalarından oluşan bir renklilik. (Martin, 2010, s. 100)

Bu örnekte Moda’nın farklı etnik kökenlere sahip esnaflar tarafından işletilen dükkânlara ev sahipliği yapması, yazarın gözünde semtteki çokkültürlü yaşamı destekleyen öğelerdendir. Yazar burada yine “mozaik” ve “renklilik” kavramlarını ön plana çıkararak çokkültürlü toplum yapısının Moda’daki görsel metni hayli zenginleştirdiğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra, “kardeşlik” ve “dostluk” gibi toplumsal değerlere yapılan güçlü vurgu ile Moda barış ve huzur içinde yaşayan bir semt olarak resmedilmektedir. Yazar sonraki sayfalarda Moda’da yürüyüşe çıktığı vakit caddedeki dükkân sahipleriyle sık sık sohbet ettiğini söyleyerek (Martin, 2010, s. 132) alışveriş mekânlarında görülen bu kültürel zenginliğin Moda sakinleri arasındaki iletişimi artırdığını göstermektedir. Bu yüzden yazarın Moda genelindeki çokkültürlü alışveriş alanlarını semtin farklı kültürler arasındaki görünmez bağını daima canlı tutan bir güç olarak gördüğünü söylemek yanlış olmaz.

Martin kitabında son olarak doğal haliyle korunmuş alanların Moda sakinlerinin günlük yaşamında tuttuğu yeri şu şekilde açıklamaktadır:

Akşamüstleri hava güzel olduğunda Modalı evde oturmaz! Evde oturacağına Moda'ya çıkmayı yeğler. Gazinoya, lokantaya gidecek paraları olmayanlar deniz kenarına inerler, yürüyüş yaparlar. (Martin, 2010, s. 130)

İskelenin orijinal yapısı değiştirildi, ayrıca iskele girişine nedeni anlaşılamayan bir tabela kondu; "Tarihi Moda İskelesi". Moda'ya yolu düşenler sanırım İskelenin hangi semte ait olduğunu anlıyorlardı. Yani tabelaya ne gerek olduğunu kimse anlamış değil... Modalılar istemedikleri şeylere, yaptırımlara birlik olarak karşı çıkmayı bilirler. (Martin, 2010, s. 131)

Kadıköy'ün sahil semtlerinden biri olduğu için Moda'da doğal güzellik taşıyan alanların korunması semtin görsel metninin bozulmaması açısından önem taşıyan bir faktördür. Yazar da yukarıda verilen alıntılarının ilkinde bu doğal alanın semt sakinleri için nasıl bir nefes alma ve sosyalleşme imkânı sunduğunu ifade etmektedir. Buradaki "yeğleme" sözcüğü, semt sakinlerini semtin canlı akışına katılma söz konusu olduğunda hiçbir fırsatı kaçırmayan bir toplum olarak nitelemektedir. Yazar ikinci alıntıda Moda İskelesi'nin "orijinal" bir yapısı olduğunu belirterek sanki bu tarihi yapıyı insan elinden çıkmamış doğal bir güzellikle bağdaştırmaktadır. Çeviri süreçlerinde zaman zaman kaynak metnin "orijinal" sıfatıyla anıldığı ve mevcut çalışmada Moda'yı görsel bir metin olarak ele aldığımız düşünülürse, bu "orijinal metnin" çok titizce çevrilmesi gerektiği yazarın anlatımından yapabileceğimiz diğer bir çıkarımdır. Aynı alıntı için tartışmaya değer bir başka nokta, Moda sakinlerinin bu tarihi yapıyla ilgili kültürel çeviri müdahalesi olarak düşünülebilecek bir müdahaleye karşı tepki gösterdiğinin yazar tarafından aktarılmasıdır. Yazar burada Moda halkını semtin tarihi, kültürel ve doğal metninde sembolik öneme sahip öğelerin olumsuz değişimine karşı duruş sergilemekten kaçınmayan ve bu konuda birbirine daima yardım eden vatandaşlar olarak tarif etmektedir. Yazarın bu tavırdan övgüyle bahsetmesi, semtin görsel metninin kentsel dönüşümün getirdiği kültürel çeviri ile zedelenmesi konusunda Moda sakinlerini Kadıköy halkına göre daha bilinçli bulduğunu ortaya koymaktadır.

Martin'in kuramsal açıdan semtteki görsel metnin bir çevirisi olarak ele aldığımız Moda değerlendirmesi, genel anlamda Moda'nın görsel metnine olumsuz sayılabilecek müdahaleler olduğunu kabul etmekle birlikte Moda halkının içinde oldukları çokkültürlü ve barışçıl toplum yapısının farkındalığıyla bu "yanlış kültürel çevirilere" karşı direnç gösterebilen bir yapıda da olduğunu altını çizmektedir. Çeviriye metaforik bir bakış açısıyla yaklaştığımızda ise yazarın bu çabası onaylamadığı Kadıköy çevirisine Moda'yı yeniden çevirerek cevap verme ve böylece birbirine çok yakın olan bu iki çeviri bölgesi arasındaki farkları okuyucuya iletme kaygısından ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Mevcut çalışma, çeviribilimde kente bir kaynak metin ve kentin bir yazarın eserinde yer bulmasına metaforik düzeyde yapılmış bir çeviri olarak yaklaşan kuramsal görüşe dayanmıştır. Bu anlayışla Anais M. Martin'in 2010 yılında *İstanbulum* dizisi kapsamında çıkan *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda* adlı eserinde Kadıköy ve Moda'nın nasıl betimlendiği doğal alanlar, alışveriş, tarihi yapılar ve çokkültürlülük olmak üzere dört farklı temayı irdeleyen alıntılarla incelenmiştir. Çalışmada Kadıköy'ün geçmişe dayanan kültürel kimliğindeki görsel öğelerin kentsel dönüşüm yoluyla değiştirilmesi bir kültürel çeviri süreci, bu sürece karşı çıkan ifadeler bir çeviri eleştirisi ve bu eleştiriye paralel olarak Moda'daki çokkültürlü toplum yapısı etrafında konumlandırılmış anlatı da bu semtin göstergelerarası bir çevirisi olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmadaki çözümlemelere göre, yazar Kadıköy'ün kentsel dönüşüm yoluyla kültürel çevirisini eleştirirken ilçede uzun bir dönemde ortaya çıkmış ve onu diğer bölgelerden bariz

şekilde ayıran görsel metin öğelerinin aslına aykırı biçimde sıradanlaştırılarak yok edildiğini öne sürmektedir. Öte yandan ise zihnindeki Moda'yı satırlara dökerken farklı etnik kökenlerden gelen Moda sakinlerinin semtin görsel metnine sağladığı katkıları öne çıkararak bize “ideal” bir kent çevirisi sunmaktadır. Kitabın bir madalyonun iki yüzüne benzetilebilecek bu iki bölümü karşılaştırıldığında, ilgili iki çeviri bölgesinin de mevcut çalışmada bir kültürel çeviri yöntemi olarak gördüğümüz kentsel dönüşümden etkilendiği anlaşılmaktadır. Yazarın buradaki temel iddiası, Moda'nın bu süreçten Kadıköy'e kıyasla görece daha az etkilenmiş olduğudur. Yazar, aradaki farkın en somut kanıtı olarak semtte yaşayan çokkültürlü toplumun yukarıda belirtilen dört ana temanın korunmasında sergilediği bilinci ve dayanışmayı sunmakta ve kitap boyunca Moda'nın kurtarılmış bir bölge gibi resmedilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla yazar, Moda'yı “çevirirken” sadece semtin çokkültürlü yapısını kitabına taşımaktadır. Bu bulgu, hem Pym'in (2014) kültürel çeviri kavramında öne çıkan kültürel melezlik, hem de Tymoczko'nun (1999; 2000) çevirinin metonimik yönü kavramında değindiği çevirmenin kaynak metnin belirli bir boyutunu görünür yapmasına dair tespitiyle uyumludur; çünkü yazarın kaynak metin olan kente bakışı kendi etnik köken ve kültürü çevresinde şekillenmektedir.

Mevcut çalışmanın sonuçları, kültür, ideoloji ya da yaşam tarzı gibi bireysel farklılıklar nedeniyle bir kentin sakinleri tarafından ne kadar farklı okunabileceğini tekrar göstermiştir. Ayrıca çeviribilimin getirdiği ufuk açıcı bakış açılarının başta edebiyat ve sanat olmak üzere çeşitli disiplinlerde yapılacak incelemelere de yeni yönelim ve eğilimler kazandırabilecek bir potansiyel taşıdığını ortaya koymuştur. Bu potansiyelin hem kurgu hem de kurgu dışı eserler için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan gelecekte yapılacak çalışmalarda edebi eserlerde kentlerin oynadığı rolün yanı sıra sinema ve tiyatro gibi görsel sanatlar dallarında da kentler göstergelerarası bir çeviri nesnesi olarak incelenebilir. Bunun yanı sıra, Türkiye'deki çeviribilim çalışmaları İstanbul dışında kalan diğer kentlerin kurgu ve kurgu dışı eserlerdeki etkilerini de araştırma konusu haline getirmelidir.

Extended Abstract

Approaching the city as a visual text and object of translation, this study focuses Anais M. Martin's book *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda*, published by Heyemola Yayınları, within the scope of *İstanbulum* book series in 2010. It aims to demonstrate how the writer's analysis of certain visual changes in Kadıköy and Moda in Istanbul, Türkiye, led by urban transformation, functions as a form of translation criticism and city translation. Martin is an opera singer, writer and translator who was born and has lived most of her life in Moda neighbourhood. She defines herself as a bilingual individual with two mother tongues, i.e. Armenian and Turkish. She views the multiethnic and multicultural social structure in Kadıköy and Moda as an indispensable part of her personal, cultural and literary identity. Her belief in the historical and multicultural heritage of Kadıköy and Moda inspired her to express concerns about the gradual erosion of their unique identity in "*Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda*." This study examines Martin's assessments of both areas through a metaphorical lens of translation. Firstly, it discusses why the writer's criticism of the urban transformation process that deteriorated the cultural identity of Kadıköy in the 2000s can be considered as a criticism of its “cultural translation”. Later, it analyses the writer's description of an idealised Moda as an “intersemiotic city translation”.

This study relies on three theoretical perspectives. It first uses Cronin and Simon's (2014) “translation zone,” i.e., a cultural and geographical area with an intense flow of language and

translation. Because the city itself is regarded as a visual text and its translation is directly related to Martin's identity, Kadıköy and Moda are accepted as her translation zones. Secondly, Pym's (2014) "cultural translation", which can be defined as creating a third border between two cultures through prioritizing "cultural hybridity" in a translation process, is employed to analyze Martin's criticism towards the transformation of the multiculturalism in Kadıköy as a translation criticism towards its "cultural translation". Finally, Tymoczko's (1999) metonymics of translation related to the limited transfer of meaning and other features from a given text to another is used to underline that as Martin cannot achieve to assess all existing visual details in Moda, she only focuses on the details in parallel with her ethnic and cultural identity, revealing the metonymic aspect of translation again. As for textual analysis, the book was divided into four different themes: natural areas, shopping, historical structures and multiculturalism. These four themes were identified through the classification of varying topics in the book. Afterwards, some examples which represented a certain theme in the book were cited and discussed for textual analysis. Thus, the reasons underlying Martin's criticism towards the cultural translation of Kadıköy and her fairly positive description of Moda were analysed within the framework of metonymics of translation.

The findings suggest that Martin harshly criticises the urban transformation in Kadıköy, as it has caused negative changes in the visual texture of the district and transformed it into another visual dimension that does not match its cultural and historical traditions. Therefore, it is safe to approach this criticism as an analogy of translation criticism towards "cultural translation" of Kadıköy in the 2000s. As such, it can be argued that the writer's translation criticism is often negative. However, the writer also makes it clear that she particularly endeavours to protect and maintain historical and cultural elements which belong to the visual text of the district. From a translation studies perspective, this can be compared to the translator's efforts to preserve the distinguishing features of the source text in the target language during the translation process. It can also be inferred that Martin does not always reflect urban transformation as a completely useless tool, because she appeals to the official institutions to benefit from this "translation" tool in contributing to the visual text in Kadıköy.

It can also be argued that Martin's description of Moda within the scope of the four themes above essentially differs from her pessimistic criticism of the urban transformation in Kadıköy. It can be suggested that the writer transfers positive elements from Moda to her book and offers an "ideal" city translation characterised by the multicultural society in this neighbourhood. Two main reasons can be speculated for this finding. First, the writer is a citizen of Armenian origin and a close member of a multiethnic and multicultural society in Moda. Secondly, different ethnic groups had lived and continued to live in Moda even by the time the book was written. Although the writer acknowledges that some negative interventions were noticed in the visual text of Moda throughout these years, she also emphasizes that unlike the residents of Kadıköy, people in Moda never hesitate to resist to "inaccurate cultural translation" of its visual text thanks to their awareness of living in a multicultural and peaceful community. From a theoretical perspective, the writer's Moda narrative is a response to the cultural translation in Kadıköy, aiming to reveal visible differences between the two translation sites.

It can be concluded that Martin's "translation criticism" of Kadıköy and "city translation" of Moda centre around the multicultural aspect of both translation sites. This fairly overlaps Pym's (2014) emphasis on "cultural hybridity" in cultural translation and Tymoczko's (1999; 2000) emphasis on the difficulty of transferring every textual detail in a metonymic translation process.

This study also reiterates that a city can be understood and interpreted quite differently by its citizens, whether it is narrated in a fictional or non-fictional work.

Kaynakça

- Akbaş Korkmaz, S. M. (2021). *The City in Translation: Representations of İstanbul in Translated Short Story Anthologies* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Ayhan, A. & Bogenç Demirel, E. (2018). Understanding Urban Intervention as a Translational Activity: A Case of the *Yeldeğirmeni* Neighborhood. *Translation Spaces*, 7 (2), 202-218. <https://doi.org/10.1075/ts.18004.ayh>
- Ayhan, A. (2019). *Kentsel Müdahalenin Çeviri Etkinliği Bağlamında Kavramsallaştırılması: Bir Çeviri Bölgesi Olarak Yeldeğirmeni Mahallesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Barthes, R. (1997). Semiology and the Urban. N. Leach (Ed.), *Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory* içinde ss. 158-172. Routledge.
- Bassnett, S. & Lefevere, A. (1990). *Translation, History and Culture*. Pinter Publishers.
- Biberyan, Z. (2021). *Mahkûmların Şafağı: Özyaşamöyküsü: 1921-1946* (Çev. Deniz Kureta). Aras Yayıncılık.
- Cronin, M. & Simon, S. (2014). Introduction: The City as Translation Zone. *Translation Studies*, 7 (2), 119-132. <https://doi.org/10.1080/14781700.2014.897641>
- Demirkol Ertürk, Ş. (2010). *İstanbul Metonymized and Refracted in the Literary Narratives of Ahmet Hamdi Tanpınar and Orhan Pamuk in Turkish, English and French*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Demirkol Ertürk, Ş. (2013). Images of Istanbul in translation: A case study in Slovenia. *Across Languages and Cultures*, 14 (2), 199-220. <https://doi.org/10.1556/Acr.14.2013.2.4>
- Demirkol Ertürk, Ş. & Paker, S. (2014). Beyoğlu/Pera as a Translating Site in Istanbul. *Translation Studies*, 7 (2), 170-185. <https://doi.org/10.1080/14781700.2013.874538>
- Demirkol Ertürk, Ş. (2020). İstanbul ve Çevirmenleri: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Orhan Pamuk'un Edebi Anlatılarında Şehrin Çevirisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (19), 876-886. <https://doi.org/10.29000/rumelide.752909>
- Huyssen, A. (2008). *Other Cities, Other Worlds: Urban Imaginaries in a Globalizing Age*. Duke University Press.
- Jakobson, R. (2000). On Linguistic Aspects of Translation. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde ss. 113-118. Routledge.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. Routledge.
- Martin, A. M. (2010). *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda*. Heyamola.
- Martin, A. M. (2020). Bir Fotoğrafa Yakından Bakmak: Anais M. Martin. *Gazete Duvar*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2020/05/31/bir-fotografa-yakindan-bakmak-anais-m-martin>

- Nuri, A. (2024). İstanbul'da Yok-Olan: Sâmîha Ayverdi ve Zaven Biberyan'ın Hüzünlü Dönenceleri. Mehmet Beydemir (Ed.), *İstanbul ve Hüzün* içinde ss. 19-53. Ornis.
- Pym, A. (2014). *Exploring Translation Theories* (2. baskı). Routledge.
- Sharpe, W. C. (1990). *Unreal Cities: Urban Figuration in Wordsworth, Baudelaire, Whitman, Eliot and Williams*. Johns Hopkins University Press.
- Simon, S. (2012). *Cities in Translation: Intersections of Language and Memory*. Routledge.
- Tymoczko, M. (1999). *Translation in a Postcolonial Context*. St. Jerome.
- Tymoczko, M. (2000). Translation and Political Engagement: Activism, Social Change and the Role of Translation in Geopolitical Shifts. *The Translator*, 6 (1), 23-47. <https://doi.org/10.1080/13556509.2000.10799054>
- Tymoczko, M. (2006). Reconceptualizing Western Translation Theory: Integrating Non-Western Thought about Translation. T. Hermans (Ed.), *Translating Others: Volume I* içinde ss. 13-32. Routledge.
- Üstün Külünk, S. (2018). Reading Works of Tanpınar and Pamuk on İstanbul as Intersemiotic City Translations. *Folklor/Edebiyat*, 24 (95), 213-239. <https://doi.org/10.22559/folklor.349>
- Wirth-Nesher, H. (1996). *City Codes: Reading the Modern Urban Novel*. Cambridge University Press.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.